

KOLPORTAŽNI ROMAN NA SLOVENSKEM

Miran Hladnik

Filozofska fakulteta, Ljubljana
 miran.hladnik@guest.arnes.si

DOI:10.4312/Obdobja.37.203-209

Na začetku 20. stoletja je z Dunaja na slovenski literarni trg prišla nova oblika romaneskne distribucije – kolportaža. 1000–3200 strani dolgi kolportažni romani, priredbe nemških izvirnikov, so izhajali v tedenskih, 24 ali 32 strani obsegajočih snopičih, v povprečno 100 nadaljevanjih. To so *Beračeve skrivnosti* (1901) Karla Maya, *Grofica beračica* (1902), *Ciganska sirota* [1903], *Tolovajski glavar Črni Jurij in njega divji tovariši* (1903–05), *Strah na Sokolskem gradu* [1905], *Živa pokopana ali tragična usoda mlade matere* [1908], *Giuseppe Musolino ali Krvno maščevanje* (1909) Victorja von Falka, *Ljubezen in maščevanje* (1911). Ohranjen je po en primerek vsakega romana, dva romana poznamo samo po naslovu. Prispevek je po zaslugi Digitalne knjižnice Slovenije evidentiral tri prej neznane romane in spodbudil digitalizacijo *Strahu na Sokolskem gradu*.

kolportažni roman, boj proti šundu, Karl May, Victor von Falk, redke in antikvarne knjige

In the early 20th Century colportage, a new distribution model for novels in Slovene, was introduced from Vienna. Colportage novels of 1000-3200 pages, adaptations of German novels, were published weekly in 24-32 page booklets, 100 sequels on average. Their authors are unknown (with the exception of Karl May and Victor von Falk), and so were the translators. One copy of each novel is preserved, two novels are known just by their titles. This paper has been written along with the entry *kolportaža* for Slovene Wikipedia. Thanks to the Digital Library of Slovenia, three novels have been brought to our attention and the digitisation of one Slovene colportage novel prompted.

colportage novel, battle against Schundliteratur, Karl May, Victor von Falk, rare and antiquarian books

Kolportaža¹ je raznašanje, razpečevanje knjig ali časopisov po ulicah in od hiše do hiše, označuje pa tudi berilo, ki je bilo na ta način distribuirano, zlasti zelo obsežne romane v tedenskih nadaljevanjih.

Kolporterji oz. krošnjariji so raznašali in prodajali tiske od 16. stoletja dalje, v 18. in 19. stoletju je bila kolportaža prevladujoči način razširjanja berila med preprostimi ljudmi, ki niso bili naročniki časopisov ali kupci knjig. Na kolportažo danes spominja knjižno akviziterstvo (prodaja knjig po hišah). Beseda kolporter danes pri nas označuje raznašalca časopisov; tako tudi v Avstriji in Švici.

1 Prispevek je nastal vzporedno s člankom Kolportaža na *Wikipediji* in je skrajšana verzija gesla.

Kolportažni roman

Od srede 19. stoletja dalje je kolportaža zajela romane v nadaljevanjih. Tiskani so bili na slabem papirju v snopičih po 16 do 48 strani, ki so izhajali tedensko ali dvakrat tedensko skozi celo leto ali več let zapored in vezani na koncu obsegali več tisoč strani. Proti koncu 19. stoletja so jih raznašali že naročnikom, ne le slučajnim kupcem. Velika popularnost teh romanov je vzbujala skrb cerkve in učiteljev, ki so jih označili za šund (plažo) oz. trivialno literaturo. Zanje so krivili Žide, ki so bili pogosto njeni založniki, pisci in razpečevalci (kolporterji, kramarji, krošnjarji). Očitali so ji nemoralo, izgubo stika z realnostjo, senzacionalizem, nagovarjanje človekovih najnižjih nagonov, zasvajanje bralcev in spodbujanje kriminala (Hladnik 1983), jo strogo nadzirali (kolporterji niso smeli imeti stalnih stojnic ali prodajaln in niso smeli prodajati obsežnih del) ter kolportiranje (krošnjarjenje) ponekod tudi zakonsko preganjali. Po prvi svetovni vojni je izhajanje dolgih romanov v snopičih usahnilo, kolportažo je nadomestila prodaja po kioskih (Škreb 1985; Nalewski 1986 idr.).

Kolportažnemu romanu so z vezavo in ilustrirano naslovnico podobni romani v snopiču (nem. *Hefroman*, ki pa prinašajo precej krajša in zaključena dela) in trafiki romani (nem. *Kioskliteratur*, ki izhajajo v serijah zaključenih zgodb, vendar niso predmet raznašanja). Feljtonski romani so kolportажnim podobni po dolžini in nadaljevanjih, vendar ne izhajajo samostojno, temveč v dnevnem časopisu.

V nemščini je izšlo vsega okrog 2300 kolportажnih romanov (Kosch in Nagl 1993: 78). Med prvimi je bil *Nena Sahib oder die Empörung in Indien* (1858) Sira Johna Retcliffa. Najpopularnejši je bil *Waldröschchen oder Die Rächerjagd rund um die Erde* Karla Maya. Največ so pisali o senzacionalnem romanu Victorja von Falka *Der Scharfrichter von Berlin* (1890).² Avtorji z večjim opusom so bili Robert Kraft, Adolf Söndermann, Guido von Fels, Gustav Berthold, Franz Lubojatzky, Ernst Pitawall, Alexander Sternberg, Alexandre Dumas, Adolf Mützelburg in R. March. Izhajali so v Berlinu, Dresdnu, na Dunaju, v Leipzigu, dogajalni prostori pa so bili Nemčija, Pariz, Avstrija, Rusija, Sibirija, Benetke, Trst, Praga, Španija, Balkan (Sarajevo, Beograd), Mehika, Indija, Afrika, Orient in ZDA. V podnaslovih in reklamah so se predstavljali kot senzacijski, romantični, zgodovinski, pustolovski, roparski, detektivski romani in kot romani iz sodobnega življenja.

Popularne teme in motivi, razvidni že iz naslovov, so bili roparji (zlasti roparski poglavarji, najraje označeni s pridevnikom »črni«), skrivnost, ki se razkrije, bogastvo (naslovne osebe so bile knezi in grofi), vojna (balkanske, burska), »lepe hčere« in »neveste«, ki jih preganjajo zlikovci (motiv preganjane nedolžnosti) in so njihova nedolžna žrtev, strah vzbujajo rabelj, Cigani, prostožidarji, janičarji, Uskoki, pirati, Indijanci, grozljivi kraji (norišnica, zapor) in nenavadni senzacionalni dogodki (»živ pokopan«, poskus umora, ugrabitev, zastrupitev, zasledovanje) ter stik skrajnosti (»grof

2 Victor von Falk je bil psevdonom Heinricha Sochaczewskega. V romanu je popisal življenje berlinskega rablja Juliusa Krautza. Falk je romansirala še celo vrsto znamenitih roparskih biografij, zgodovino ruskega dvora, življenje ruskega nihilista, srbske kneginje Drage, cirkuške jahačice, afero Dreyfus in za nameček še življenje hčera prej popisanih znamenitih osebnosti.

in berač«). Z življenjem gospodari nepredvidljiva *usoda*, ki jo skušajo napovedati *prerokbe*, dejanja motivira *maščevanje*. Poznani junaki so bili grof Monte Christo, roparja Rinaldo Rinaldini in Giuseppe Musolino,³ zgodovinske osebnosti Napoleon, Ludvik II. Bavarski itn.

Zaradi neuglednega statusa se kolportažni romani v nacionalnih knjižnicah niso hranili in so še danes njihovo najobetavnejše nahajališče antikvariati (npr. ZVAB). Literarna veda je kolportažni roman obravnavala v okviru trivialne literature kot njen jedrni del (Fetzer 1980; Hladnik 1983). Kolportaža je tu ime za razvrednotenje po vseh treh kriterijih: zaradi množičnosti, po estetski in po sporočilni (idejno-moralni) plati, medtem ko so bili drugi segmenti trivialne literature (kič, šund, popularna književnost, poljudna književnost, uspešnica) razvrednoteni zgolj po enem ali po dveh kriterijih. Angleško govorno področje kolportažnega romana, kot je živel v Evropi, ne pozna, najbližje mu je izraz *sensation novel*.

Slovenski kolportažni roman

Slovenski kolportažni romani so priredbe zelo obsežnih nemških romanov in so izhajali na Dunaju, v Ljubljani in New Yorku na začetku 20. stoletja. Od nekaterih ni evidentiran noben ohranjeni izvod, drugi so, podobno kot pri nemški kolportaži, raritete.

1879 Heinrich Penn: *Hadschi Loja und die schwarze Sultanin von Trebinje, oder Die österreichische Occupation Bosniens: Zeitgeschichtlicher Sensations-Roman*. Brno: Fr. Karafiat. 20 nadaljevanj, 960 str.⁴

1901 Capitain Ramon Diaz de la Escosura [Karl May]: *Beračeve skrivnosti ali Pregarjanje okoli sveta: Velik roman, poln razkritja skrivnostij človeške družbe*, spisal Ramon Diaz de la Escosura; prestavil grof Sokolski. Na Dunaju: J. Rubinstein, tiskano v Brnu: F. Winiker in Schickardt. 101 zvezek, 3227 str.⁵

1902 [Victor von B.]: *Grofica beračica ali Usodni doživljaji grofovske hčere: Roman iz življenja*. V Ljubljani: Oton Fischer, Oddelek za kolportažo, tisk v Kamniku: A. Slatnar. 3 zvezki, 2398 str., 100 nadaljevanj.⁶ Grof zaradi poroke, ki ni po njegovi želji, zavrne svojo hčer, ki po celem svetu z otrokom išče svojega izginulega moža, ga najde v Ameriki kot prevaranta, beži pred preganjalci, se skriva v cirkuški skupini ...

[1903] *Ciganska sirota*. New York. 93 oz. 100 zvezkov, 5\$. Poznan ni noben ohranjeni primerek romana.

- 3 Giuseppe Musolino (»brigante Musolino«, 1876–1956) je bil kalabrijski ljudski junak, leta 1897 po krivem obtoženi umora, zaprt, leta 1899 je pobegnul, ropal bogate in dajal revnim in Cerkvi, nagovarjal kralja Emanuela za socialne reforme. Leta 1901 so ga ujeli in obsodili na dosmrtno ječo, umrl je v norišnici.
- 4 Prvi slovenski kolportažni roman ni slovenski po jeziku, ampak po avtorjevem rojstnem kraju Skaručni pri Ljubljani.
- 5 Izvrmik *Waldröschen oder Die Rächerjagd rund um die Erde: Großer Enthüllungsroman über die Geheimnisse der menschlichen Gesellschaft*. Dresden: H. G. Münchmeyer, 1882–84. 109 nadaljevanj, 2612 str.
- 6 Izvrmik *Die Bettelgräfin oder die Schicksale einer Grafentochter: Roman nach dem Leben*. Berlin: Verlagshaus für Volksliteratur und Kunst, 1895/96. 100 nadaljevanj, 2392 str.

1903–1905 [Miroslav Malovrh]:⁷ *Tolovajski glavar [Jurij Skopec, imenovan] Črni Jurij in njegovi divji tovariši: Ljudski roman*. Po kronikah, listinah in ustnih sporočilih sestavil Gvido pl. Skalski. V Ljubljani: O. Fischer, 1903, tisk v Kamniku: A. Slatnar. 1968 str.

[1905] *Strah na Sokolskem gradu ali Nedolžna v blaznici: Roman za ljudstvo [s podobami]*. Na Dunaju: Josip Rubinstein, tisk c. k. dvornih tiskarjev Fr. Winiker & Schickardt v Brnu. 2395 str.⁸

[1908] [Dr. med. Keller]: *Živa pokopana ali Tragična usoda mlade matere: Roman-tična pripoved po lastnih doživljajih*. Spisal Milner. 1845 str.

1909 Victor von Falk: *Giuseppe Musolino ali Krvno maščevanje: Po autentičnih podatkih napisal Viktor von Falk*.⁹ 2654 str.¹⁰

1911 *Ljubezen in maščevanje*. New York. 103 zvezki, 5 \$. Poznan ni noben ohranjeni primerek romana.

[1911] Josip Petrossini, najznamenitejši laško-amerikanski detektiv: *Giovanni Gasapardi*,¹¹ *kralj zločincev ali Živ pokopan: Newyorška povest*. Kranj: Požgaj (prvi zvezek, 94 str., od načrtovanih 10; da ne gre več za pravi kolportajni roman, opozarja napis na prvi strani: »Ta zvezek je končan zase!«).

Beračeve skrivnosti so izhajale tedensko, zvezek je obsegal 32 strani in je stal 15 krajcarjev, naklada je bila na začetku 20.000, na koncu pa vsaj 3000 izvodov. Posamezni zvezek *Grofice beračice* leto pozneje je bil cenejši (10 krajcarjev), vendar tudi tanjši (24 strani). V New Yorku je založba Slovenic Publishing Company leta 1911 prodajala zvezke, vezane v knjigo: *Grofico beračico* za 4 \$, *Beračeve skrivnosti* za 6 \$, *Strah na Sokolovem* (sic!) pa za 5 \$; tanjše knjige so bile precej cenejše.¹²

Romani so bili močno prirejeni za slovenskega bralca: junaki in dogajališča so imeli slovenska imena, vanje so bili vtakani citati slovenskih pesmi in lokalne kulturnozgodovinske informacije. V večji meri je na Slovensko umeščeno dogajanje *Jurija Skopca*. Prevajalci oz. prirejevalci so se po zgledu izvirmih avtorjev skrivali za igrivimi psevdonimi: prevajalec »Gvido pl. Skalski« asociira na avtorja Guida von Felsa, prevajalec »grof Sokolski« pa na avtorja Victorja von Falka, čeprav nista bila avtorja prevedenih romanov. Tudi nemški avtorji so si radi izbrali »sokolski« psevdonim (npr. Ernst Falkenberg, Viktor von Falk) ali naslov.

7 Podatek, da se za psevdonimom Skalski skriva Miroslav Malovrh, je zapisan s svinčnikom na naslovnico ohranjenega romana. Prispeval ga je predhodni lastnik knjige, zbiralec Elko Justin, ki je poznan tudi kot falsifikator literarnih dejstev, zato ga je treba jemati z rezervno.

8 Izvirmik najbrž *Unschuld im Irrenhaus oder Das Gespenst von Schloß Falkenstein: Sensationelle Enthüllungen: Volksroman*. Berlin: Verlagshaus für Volksliteratur und Kunst, 1902. 100 nadaljevanj, 2400 str. Leta 1916 je bil roman prepovedan.

9 Podatek iz SBL, da je roman založil ljubljanski knjigotržec Turk, je verjetno napačen, Turk je založil le 92 strani obsežno povest *Musolino: Glasoviti italijanski ropar*, ki jo je leta 1909 priredil Silvester Košutnik in jo ponatisnil leta 1921.

10 Izvirmik *Giuseppe Musolino der kühnste und verwegenste Räuberhauptmann der Gegenwart*. Berlin: Weichert, 1901/02. 100 nadaljevanj, 2400 str.

11 V Cobissu bo treba popraviti napačen podatek, da je avtor povesti Giovanni Gasapardi; v resnici je to ime naslovnega junaka.

12 *Glas naroda* 9. 12. 1911.

Naslov kolportажnega romana *Strah na Sokolskem gradu* je bil pri nas tako popularen, da je dobil obči pomen grozljivega dogodka. Leta 1927 so pod tem naslovom oglašali ogled filma *Rätsel einer Nacht* o nočnih pustolovščinah na zakletem gradu s popularnim nemškimi igralcem Harryjem Pielom v glavni vlogi; plakat zanj je izdelal Peter Kocjančič (Cobiss, dLib).

Boj proti šundu

Izhajanje kolportажnih romanov je spremljala ostra zaskrbljena kritika. Ugotavljala je, da je šund, kot je *Grofica beračica*, edino, kar marsikateri Slovenec sploh bere.

Po ljubljanski okolici vsiljujejo baje agenti takozvane »Povesti za ljudstvo«, naj-novejši čas roman »Strah na sokolskem gradu«, založene po dunajski knjigarni Jožefa Rubinsteina. Poleg opolzle vsebine se kaže židovska duša zlasti v tem, da kot nagrado naročnikom obeta sliki Srca Jezusovega in Marijinega in molitvenik Srca Jezusovega. Če bi ne hoteli protestovati proti vsebini, odločno protestujemo proti židovski nesramnosti, da vlačí najsvetejše v blato nenravnosti. Naj bi se vsestransko ljudstvo opozorilo na to. Ker oblasti ne varujejo verskega čuvstva, varujmo ga sami; tudi tukaj velja: Samopomoč! Kam pridemo po tej poti nesramnega tiska? [...] Proč torej s to umazanostjo! (Židovska nesramnost. *Slovenec* 11. 4. 1905)

Pred kakimi 6 leti začeli so dunajski nemški Židje kolportirati nemške šundromane v slovenskih prevodih med slovenskim ljudstvom. Kakih 8 takih »umotvorov«, vsak po kakih 100 zvezkov, razpečali so po svojih agentih med narodom. Nekatere teh šundromanov, ki so najslabši in najneumnejši svoje baže, tiskali so v 20.000 izvodih zlasti prve zvezke, zadnje zvezke pa v kakih 5000 eksemplarjih. Vsakega šundromana pa se je povprečno prodalo in plačalo 3000–4000 iztisov. Zvezek je stal 20–30 vinarjev, cel šundroman v 100 zveskih torej 20–30 kron. Usiljivi kolporterji imeli so zlasti po mestih med nižjimi sloji, posli in delavci ter delavkami, bogato žetev. [...] Lahko se trdi brez pretiravanja, da je šlo iz žuljavih slovenskih rok za te poneumnevalne šundromane v približno 3 letih 350.000 [...] kron v žepu tujih Židov. [...] S pravo rafiniranostjo izrabljali so ti bedasti šundromani narodni čút našega ljudstva na ta način, da je kak »junak«, ki dela vratolomne neumnosti in neverjetnosti po svetu – rodom Slovenec, Slov. Amerikancem so pošiljali Židje šundromane pod ovitkom, ki je imel debelo tiskan stavek »Pozdrav iz domovine!« [...] ker je na koncu zvezka vedno kak »šlager«, da vstajajo lasje, kupoval je do konca, dokler mu ni žid izvabil iz žepa vseh 20–30 K. Nekaj let so Židje mirovali. Sedaj pa je zopet začela med Slovenci kolportirati dunajska tvrdka Rubinstein to blago. Šundroman ima naslov »Strah na Sokolskem gradu ali Nedolžna v blaznici«; priloženo ima sliko »skrivaj napravljenega ročnega dela nesrečne junakinje našega romana« z napisom: »Jaz nisem blazna, Moj duh je popolnoma zdrav, Kdo me reši iz blaznice, Ime mi je Rožica Kamenska-Jaklič«. [...] Slovenci ne kupujte židovskega »slovstva«, ki se norčuje iz vaše zdrave pameti! (Židovski šundromani preplavljajo zopet slovensko zemljo. *Nova doba* 20. 6. 1908, 3)

Kdo kvari domišljijo narodov s takozvanimi šundromani, ki nimajo prav nobene umetniške vrednosti? [...] Znani so romani: »Beračeve skrivnosti«, »Grofica beračica«, »Strah na Sokolskem gradu«, ki jih je ljudstvo kar požiralo. Proč z njimi! Kdo v Avstro-Ogrski največ kupčuje s človeškim mesom in se ne sramuje z zvijačo in silo loviti večkrat na limanice nedolžnih deklet, kdo največ vzdržuje po mestih nesramne

hiše? Judje. (Židovstvo v Avsto-Ogrski. *Društvenik* (Domoljubova priloga) 3. 6. 1909, 433–436)

Krivdo za veliko popularnost kolportaže so pripisovali dejstvu, da ni dovolj izvirne poljudne literature, kakor jo pišejo Anton Koder, Fran Detela, Ivo Trošt ali Josip Stare, in predlagali, naj se tudi domača literatura razpečava na način kolportaže. Kolportaži so očitali vzbujanje nizkih instinktov, namesto da bi bralca povzdigovala, vzgajala in izobraževala, njenim založnikom zaslužkarstvo, bralcem, zlasti ženskam, pa da dajejo prednost nemški literaturi.

Ivan Cankar se je leta 1910 obregnil ob mlade pisateljce, ki prirejajo tuje šundromane:

Pred nekaterimi leti je neki dunajski žid lovil študente, da bi mu prevajali v slovenščino tisti nesramni šund, zoper katerega so prav takrat začeli pošteni časopisi brezobziren boj [...] Nazadnje je vendarle stopila grofica beračica z blatnimi čizmi v hišo slovenske književnosti in dobili smo, česar prej nismo imeli: čist, pristen, razgaljen šund. Nerodno je le bilo, [...] da nismo imeli svojega domačega, samoniklega šunda. Letos smo ga dobili [...] »Žena« je zadelala vrzel v naši literaturi, kakor zamaši pest blata luknjo v zidu. (*Ljubljanski zvon* 1910, 441)

Roman *Žena*, ki ga je pod psevdonimom Artur Sever napisal Vitomir Feodor Jelenc, je prvi slovenski erotični roman in bolj kot na *Grofico beračico* spominja na Cankarjevo *Gospo Judit*; od tod Cankarjeva nejevolja. Motivi in slog kolportažnega romana so vplivali na nekatere druge romane (Pavlina Pajk: *Slučaji usode*, 1897; Fran Zbašnik: *Z viharja v zavetje*, 1900).

Drugi val kolportažnih romanov na Slovenskem

Boj proti šundu je prinesel prepoved kolportažnega romana v tedenskih nadaljevanjih, zato so bila nadaljevanja primorana privzeti formo časopisa. Med letoma 1927 in 1930 so kolportažni romani tako izhajali v obliki (večinoma neohranjenih) časopisov, ki so jih prodajali po trafikah: *Ljudski roman* (Ljubljana 1925, 25 zvezkov), *Romani* (Zagreb 1927), *Lepi romani* (Zagreb 1928, 70 zvezkov), *Zabavni tednik* (Zagreb 1928, 4 serije), *Širom svijeta. Zbirka napetih pustolovskih dogodivščin Percy Stuarta* (Zagreb 1928–30, 3 serije), *Novi romani* (Zagreb 1929–31, 3 serije).

Obseg snopičev, ki so izhajali enkrat do štirikrat tedensko, z obvezno sliko na naslovnici, je bil 16 strani, stali so po en dinar. Tu so izšli *Osvetnik – Življenje in ljubezen ruske carice Katarine* (100 din), *Skrivnosti ruskega carskega dvora ali radi ljubezni nedolžna v prognanstvu* (1320 strani, 80 din), *Giuseppe Garibaldi ali gospodar noči* (80 din), *Feodora, nesrečna ruska velika kneginja* (40 din), *Ljubezen in sovražstvo na Habsburškem cesarskem dvoru* (1100 str., 100 din).¹³ V vezani obliki sta te in druge romane v naslednjih letih po časnikih oglašala Nakladni zavod Slovo iz Zagreba in Pučka Nakladna Knjižara: *Črni kapetan in črni bratje* (40 din), *Rigo Muratti, sovražnik trinogov, maščevalec nedolžnih: Roman Španije* (40 din), *Gitana* (70 din), *Grof Karlo Moor, Zablude ljubavnega življenja, Higijena prve poročne noči, Revolucija krvi, Kraljica greha*.¹⁴

¹³ Najlepsi ilustrovani romani. *Jutro* 9. 4. 1932.

¹⁴ Tone Kralj: *Kronika. Sodobnost* 1933.

Ti romani vzbujajo s svojo vsebino in s svojim opisovanjem najnižje instinkte, dražijo njegove čute tako, da otopiš za vse lepo in dobro. Človek, ki se je zastрупil s tem štivom, ne more več čitati niti navadnih časniških vesti. Vse mu je premalo zanimivo, premalo napeto. Življenje si predstavlja kot velik cirkus, kjer se vse povprek kolje, se uničujejo srca, arena je polna vitezov in grbcev s krvavimi bodali, njihovi žepi pa so polni stekleničic strupov. Pa to ni plehek dovtip, temveč živa resnica. Poznam ljudi, ki so že popolnoma prepojeni s tem štivom in menda ne bi mogli živeti brez teh zvezkov. [...] Nalašč sem stopil v neko trafiko in sem trafikantinja vprašal, koliko teh zvezkov dobi na teden. Rekla mi je: »Vsakega romana po 100 zvezkov.« To je mnogo. »Pa prodaste vse?« »Skoro vedno. Včasih moram še celo brzjaviti po nje.« [...] V Ljubljani je pa trafik in trgovnic, ki se bavijo s tem, kakih 200. In koliko jih je še v vsej Sloveniji! Premislite samo, kako težki milijoni gredo za to štivo! Tu ni treba besed, številke govorijo same. In vse to požre židovski kapital v Zagrebu. (I[van] Bučer: O šundu. *Sokoljč* 11/4 (1929))

Berilo so zavračali tudi zaradi jezika, ki je »neka analfabetska rusko-hrvatsko-slovenska žlobudravščina«. ¹⁵

Negativna podobna kolportažnega romana v slovenski publicistiki je v ostrem nasprotju z njegovo bralsko priljubljenostjo in vplivom. Ker nam je bralska dimenzija literature še kako mar, smo veseli vsake nove najdbe.

Literatura

FETZER, Günter, 1980: *Wertungsprobleme in der Trivialliteraturforschung*. München.

HLADNIK, Miran, 1983: *Trivialna literatura*. Ljubljana: DZS (Literarni leksikon, 21).

Kolportaža. *Wikipedija, prosta enciklopedija*. <https://sl.wikipedia.org/wiki/Kolporta%C5%BEa>

KOSCH, Günther, NAGL, Manfred 1993: *Der Kolportageroman: Bibliographie 1850 bis 1960*. Stuttgart, Weimar: Metzler.

NALEWSKI, H., 1986: Kolportage. *Wörterbuch der Literaturwissenschaft*. Uredil Klaus Träger. Leipzig: Bibliographisches Institut.

SCHENDA, Rudolf, 1970: *Volk ohne Buch: Studien zur Sozialgeschichte der populären Lesestoffe 1770–1910*. Frankfurt am Main.

ŠKREB, Zdenko, 1985: Kolportaža. *Rečnik književnih termina*. Beograd: Nolit.

UEDING, Gert, 1973: *Glanzvolles Ellend: Versuch über Kitsch und Kolportage*. Frankfurt.

ZELLER, Rosmarie, brez letnice: Kolportageliteratur. Historischen Lexikon der Schweiz. www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D28705.php

ZVAB, brez letnice: Zentrales Verzeichnis antiquarischer Bücher. www.zvab.com

¹⁵ Tone Kralj: Kronika. *Sodobnost* 1933.